

Jó Nemessuri uram viselt dolgairól,

az idő természetének leleplezése ürügyén, mivelhogy az telik, s nem áll délcegen, mint zászló a bástyán, minekutána vitézek számára az hetven év bizony hetven év, perccel sem kevesebb, ünnepelni hát erőst van okunk

Maholnap ebsorsra jutunk, villant át László úr fejében a keserű gondolat, s fá-zósan húzta össze magát az itt-ott már viseltes farkasprém bundát. Hideg szelek borzolták a februári pocsolyákat a várudvaron. Sarat és szürkéseget látott, bárhová is nézett, még a tarajos hullámokat vető Balaton látványa sem derítette jobb kedvre Csobánc urát. Alkonyodott már, s ideje volt elébe nézni a holnapi napnak.

– Hívjátok rögtön a deákot! – mordult oda a szendergő ajtónállónak. A riadt legény futva rohant először az istállóba, hogy ott keresse az erődítmény írnokát, hiszen ismerte: rajongott a lovakért. Szabadidejében gyakorta próbálta ráter-mettséget a hátasokon. Ügyes kunsztokat hajtott végre, szép tartással üggettette az állatot, ágaskodtatta, s egy ugratással vágta be volt képes parancsolni. Szerencsétlenségére egyszer csúnyán bukott, s koponyáját bezúzta. Túl a fájdalom, röstellte is magát miatta, bár az esés a legjobb lovasokkal is megesik, kivált harci gyakorlat közben. Ám a deák nemcsak a pennát egrecírozta kedvvel, vágyott a kopjások közé is. Szeretett volna Gyulaffy oldalán életre-halálra folyó ütközetben is részt venni, nem csupán a háttérben figyelni, és papírra vetni kapitánya dicső tetteit – ahogyan azt ura kérdést sem tűrve meghagyta. Szentigaz, László úr nem azt nézi, ki fia-borja a szolgálatában álló, csak a bátorságát. Mindig elkelt a rettenthetetlen szív és a fegyvert forgató acélos kar. Ebben hiba nem is akadt, csakhogy... Kis híján nyakát szegve, lágy koponyával, akár a kisdéd, azonban mit is mondhatott volna... Tette, ahogyan azt rendelték.

Az ajtó mellől ugrasztott pelyhedző állú vitéz hiába kérdezte az istállószo-lgákat, ők bizony nem látták az ábrándos hajlamú, magát mégis előszeretettel szilaj férfinak mutató deákot. Ezért a küldönc a gyilokjáróra kapaszkodott, arra számítva, hogy a tintanyaló enged dalnoki hajlamainak, és a csontokig hatoló szél dacára a naplementét nézi, Keszthely és Vita irányába meresztgetve a szemét.

No, úgy is volt! A literátus ember ott kapaszkodott a kövekbe, bagoly pillan-tással meredve a távolba.

– Zoltán, a kapitány hívat! – kiáltotta oda lihegve a hír hozója.

– Mi ez a kalamitás? – riadt a deák szép melankóliájából. – Megyek már, megyek! – vetette oda foghegyről.

Öreg, télvíz idején is vedlett ruhájú holló rebbent a falról – mondják a várnépek, hogy beszélgetni látták vele az ifjút. No hiszen..., még csak az kellene: egy garabonciás a falak közé... Nincs elég bajuk a gatyás törökkel, a böjtös hétköznapokkal, uruk forgandó kedélyével...? Még ha gyógyítani tudna, de hát huncutul mindenre a pálinkát ajánlja orvosságul. Hiszen, meg kell hagyni, jó az sokféle nyavalyára, de a halált el nem űzi, hiába említi nevét tudálékosan latinul az olvasott írások: aqua vitae. Meg aztán hajlama szerint leginkább a lelkeket kúrálná az ördögös fiú. Meg kell hagyni, erre tényleg a pálinka a legjobb...

Zoltán ledüböngött a lépcsőn, s kisvártatva Gyulaffy előtt állt.

– Gyeride! Hol kódorogtál? – horkant-szusszant gazdája.

– Nagyságod szolgálatára rögvest megjelentem – mondta hetykén a hollótanítvány.

– Na, fiam, ha a nagy studiózás közepette időt szántál vezéredre, mondd el hamar, mi a holnapi teendőm! – szólt enyhülten az úr.

– Nagyságodnak hajnal hasadtával párviadalra kell kiállnia Bajaziddal, a kontyos törökök agájával a hegyesdi síkon, életre-halálra. Miután a szemtelen pogányt vérbe meredve a küzdőtéren hagyja, kíséretével lóra pattan, hogy el ne kesse az ebédet nagyasszonyunkkal a szentgyörgyi malomnál, Tóth uramnál. Este nagyságod megmosakodván, szépen kikenedve, beretválva, bajuszt kurtítva, fésülködve megjelenik jó Taróczy Balázs uram születésének hetvenedik évfordulóján – a Mindenható éltesse sokáig, tisztességben, becsületben!

– Ne pimaszkodj te, mert megjáród! – füstölgött kedélyesen a végvári kapitány. – Fürödni?! A német, a burkus, a talján, az mosakszik eleget, nyalja-falja magát, akár a pákosztos macska. Magyar úr nem fürdik!

László úr erélyesen dobbantott, de Zoltán deák nem jött zavarba.

– Nagyságodnak nem kell félnie, segíték!

– A szentségedet... – morajlott föl vészjóslóan Gyulaffy. – Megettem már a kenyerem javát, s eddig csak egyetlen szerencsétlen kurafi mert gyávasággal vádolni, annak is a holló ette ki a megmaradt szemét – a másikat a tapolcai hóhérral tolattam ki –, miután vassal sütögettettem, keréketötöttem s nyársra húzattam. Te sem merészeld, ha nem kívánczol gyászos útszéli mementónak a Szigetre vezető úton!

A deák hirtelen elkusshadt, nyakát válla közé sunyta. De észrevette László úr szeme sarkában a haragot szelídítő hunyorgást. Szerette az ura szolgáját, ismerte jó szívét és tehetségét, mellyel akképpen tudta csürni-csavarni a szót, hogy kegyelmes úr legyen a talpán, aki átlátta valódi lényegét. Ej, be sokszor vonulhattak el diadalmasan egy-egy békés poharazásnak indult, később, kedv emelkedvén, vérmes ordítózásba torkolló vitából – „Kend a hazát árulja!”, „Kutya, aki mondja!” – derék szolgája eszének hála.

– Legyen meg Isten akaratára – legyintett bosszúsan László úr, majd keservesen kapirgálni kezdte állán a nyolcnapos borostát. – Hozz mindjárt bort – kissomlyóit, ha kedves az életed –, már ma este iszom Balázs úr egészségére, annyira szeretem öreg bajtársamat!

Pirkadat után röviddel a legerősebb tábori kovácsnak kellett kiütni Bajazid mellől Gyulaffy kopjáját. Úgy festett szegény a szittyós síkon, mint egy tűre szúrt ganajhatóbogár, ahogyan vérbe fagyva lógott a nyélen. Zoltán deák feljegyezte, hogy ura kezdetben mintha kissé unottan mozgott volna. Álmos volt még? (Három meszely bor után – mely barátok között is 6 römpöly! – nem is lenne az krisztusi csoda...) Próbálgatta kihívóját, kereste a megnyíló lehetőséget, mint málészájú kölyök a likat a kurván. Az efféle paraszti vaskosságot persze kuncogva megőrizte magának. Gyulaffyról írott krónikájában csodás argumentumok versengtek egymással, jelzők vetekedtek, melyikük a legalkalmasabb Jézus katonájának erényeit sorba venni. Iskolamestere a boldog emlékü Tinódi Sebestyén volt. Énekeiből leste el soroknak hajlását, ő adta a mintát a mondatok íveltetéséhez. Arról sóhajtozott, bárcsak nyomába léphetne: válhatna ő is lantossá és poétává. Nem szólna az ő tilinkója sohasem hamisan, falsul, de szólaltatná meg az igazat úgy, ahogyan az megesett, s ahogyan azt a múzsák is kívánnák. Márpedig a múzsák úgy kívánják, hogy a dal legyen első részül olyan igaz, mint a gyöngy a császárné nyakán, második részül nyelvében akképpen formáltassék a beszámoló, hogy adjon alkalmat gyönyörködésre az érzékeny lelkületűek számára, ugyanakkor nagy eszmének, égbe törő gondolatnak adjon otthont a szó, a létnek háza.

Percegett hát a penna, dolgozott a serény igric. Leírta ura hirtelen eszmélését, midőn a későbbi áldozat karján vágást ejtett. Akár bős oroszlán – melyet ugyan sosem látott egyikük sem, ám róla távoli utazók memoárjaiban olvastak, úgy képzeltek: fejedelmi vad –, iszonyú üvöltéssel törte el annak kardját, majd kopját ragadott, és ölt. Sallangmentesen és nemesi egyszerűséggel. Mestermunka vót, meg is hótt, hümmögtek és bólogattak a László urat kísérő, idejüket parancsra váró tipródással töltő vitézek egy-egy „vivát!” között. „...csonthalmain győzedelmi ének”, és pont, zárta a fejezetet Zoltán.

Tóth uram régi jó embere volt a csobánci várúrnak. Gyulaffy tisztelte őt nemcsak szorgalmáért, mellyel messze földön híres malmát működtette, de süveget emelt töretlen tartása előtt is. Börtönt viselt hitéért és hűségéért, s ezt nemes ember el nem feledhette, s kellőn meg nem becsülhette.

Lefegyverző lakomával készült a szentgyörgyi molnár. Volt a fatányérokon mindenféle szárnyas, fácán és kappan, konfitált libacomb, frissen elejtett szarvas áfonyával, kizsigerelt nyúl, hetekig finom pácban ázott özgerinc, szigorúan földő alatt rotyogatott, szuvidált marhapörkölt, sertésstarja, dagadó, savanyú-mézes szósok, fűszeres mártások számolatlan, édesszájúaknak rétes, mézes puszedli. Bor többféle: veres Sopron környékéről, karcos talján rizling Csopakról, édes fehér Tokaj hegyének aljáról, bakator a Badacsony oldaláról – s valami sápadtpiros lötty, amit piperkőc franciák hoztak, mondván, az divatozik most előkelő udvarokban. Hitte is, nem is a gazda, kóstolván és földre köpve a lórét, fejét ingatta tanácstalan: nem értette a nyugati módit.

Gyulaffy csapata – Pribék Miska főlegény büszke vicekapitánysága mellett – nagy dirrel-durrall megérkezett. Fröccsent a ganajjal keveredett havas sár

a lovak patája alatt. Harsonák kürtölhették volna héthatáron túlra a diadalt – ha ugyan lettek volna. Muzsikus cigány sem akadt e veszélyes tájon... Asszonya várta már győztes férjurát, szoknyáját emelve elébe sietett, és vérfoltos arcát csókkal illette. Szerette a férfiban szilajságát, testének ájerjét – benne az istálló páráját, az erőfeszítés izzadságának sós leheletét, dohos-kormos gúnyája keseredés zamatát –, vaskos testének tenyércsiklandozó dús szőrzetét, a rózsás, puha bőrt karistoló borostáját. A bajnok vezér kedvesen bókolt nejének, kecsesen megemelve őt, derekát ropogtatta szelíden, majd Tóth uram vállát lapogatta nagy barátsággal.

– Mivel készült Kegyelmed, mi a menü? – szegezte neki a kérdést lehuppanva a lócára, láncingéből kihámozva magát, s azt a sarokba dobta.

– Mi szem-szájnak ingere, Nagyságod ízlése szerint jól megsózva, -fokhagymázva! – húzta mosolyra harcsabajuszos száját a nyájas házigazda.

– Derék! – bólított Gyulaffy elégedetten. – Kegyelmed nagy ravasz! Mi koplalunk hétszámra, itt meg vár a nagy trakta?

– Csak Nagyságodnak! Egyébként vannak kapcsolataim az Udvarnál... – hízeltgett Tóth uram.

– Hozhatja is az aperitívet, azt a jó ragasztó szagú kerítésszagot!

Ittak mind a vitézek nagy röhögéstől kísérvé.

– Mit főzött ebbe bele, Gazduram? – nyertett Pribék Miska. Denevér köpetet, lidérc nyálat, patkány nedvet? Ez még testre kenve is hasznos lehet, leégeti a szemölcsöt! – rikkantotta.

Jó étvággyal evett László úr, halkán csámcsogva, szelíden böffengetve. Gyakran emelte koccintásra a feneketlen ónkupát. Vivát, Gyulaffy! – bögték a legények hálásan.

– Te nem iszol, kedves apródom, Zoltán? – vetette oda a szót az asztal végénél kuporgó, a tálakból dicséretes önuralommal csemegéző fiúnak.

– Pompásan vendégel itt bennünket Tóth uram – fonta az a válasz fonálát –, a bora sem utolsó, ám én most mégis tejet kérnék, instállom.

Hirtelen nagy csöndesség ereszkedett a társaságra, mintha csak angyal szállt volna el fölöttük.

– Micsoda, mit szájalsz, te kölyök?! – törte meg a döbbszent hallgatást a házigazda. – Csalatkoznék fülem által: tejet?! – nézett körbe elképedve.

Gyulaffy beletörődötten legyintett:

– Biz', vannak efféle hangulatai szolgáltnak – borongott magában. – Képezlje, Kegyelmed, néha paradicsomlevesre vágyik...

– Na, ezt már nem tűrhetem tovább! – rúgta ki maga alól a padot Tóth uram. – Ne szégyenítsen meg engem az úr! Még, ha az ülepemet lófattal csiklandoznák is, akkor sem mondanám meg, mi az ördögtől való pokolszármazék az az említett leves. Én arról eddig nem hallottam, hát felteszem, nem is lehet az emésztendő emberi táplálék. Erről hosszabban nem is értekeznek. De hogy az én asztalomnál ivarérett hímember tejet kérjen... Miféle csúfság ez?! Hová lesz a világ?! Én az edercsi bornak csúfolt savas lőrét ugyan meg nem iszom, ám ha valami

rabló haramia a torkomra illesztené a pengét, melyiket választom, látatlanban az edericsei mérget választanám, Isten engem úgy segítjen!

Pribék Miska reménykedően nézett urára: legényeivel kérdőre vonhatják-e szavai miatt a deákat. Régóta bögyében volt a rátarti ficsúr, gyakran kioktatta, kinevette bántó egyszerűségét, hírhedett közönségességét. Isten barma, te!, üdvözölte az a bajsa alatt elfojtva a szót, ha csak meglátta a kifejezéstelen tekintetű, ám bivalyerős és fölöttébb mocskos szájú főlegényt.

László úr azonban felemelkedett ültő helyéből, és egy kézmozdulattal megszűntette a háborgó férfinépet:

– Csönd legyen! Nehogy egymásba horgoljanak itt nekem! Fejezzék be kelme-tek a zabálást, és nyergeljenek, hazamegyünk! Estére Balázs úrnál van dolgunk.

Megilletődve ült az asztalfőn a vén Taróczi. Legszebb ingét, mentéjét vette föl az alkalomra, de hiszen már az is kopottan fénylett a fáklyafényben, varrása itt-ott szakadozott... Régi dicsőségünk, szép életünk, haj, merre jársz..., merengett el két falat között.

– Sok nyarat megéltél, Balázs úr, továbbiakat szívből kívánunk! – emelte kupáját a jobbján ülő László úr. – Vitézül éltél, nagy tisztesség a részed!

– Nyarat keveset, telet annál többet – bölcsekedett a hű vitéz. – Lásd, a ten-ger gond, a temérdek próba őszbe csavarta ritkálló üstököm, gyérülő szakállam.

– Derekan szolgáltál – hajtotta meg fejét a várúr.

– Magam is úgy vélekedem, hogy éltem igazi mértéke – ha latba kell vetni, s hát idejekorán a teremtő előtt is számot kell adni – a szolgálat becsülete. Igyekeztem mindig a rám bízott feladatnak megfelelni, uraimat segíteni erőm szerint.

– Így volt, így! – helyeseltek az asztal körül ülők. Úrfiak, hadnagyok, katonák, szabadidős strázsák, kipirult arcú hölgyek – az a pár, amely a végeken egy füstös-huzatos várban fellelhető –, apródok, legények. Más, kevésbé ünnepi estek alkalmi tartozéka, a cemende ezúttal kegyelmes belátásból távol maradt, s csak a tányérváltóval üzent: ajtaját ma este sem zárja be Balázs úr előtt, aki most nyilvánosan szerénykedett:

– Bízom benne, nem vallottam szégyent semmikor...

Elérkezettnek látva a pillanatot, Gyulaffy intett: hozhatják az ajándékot. Sok nagy csatát, öldöklő ütközetet látott rákfarkas páncélját, díszszablyáját – melyet egy szandzsákbégtől zsákmányolt, miután, igaz, kéretlenül, több darabban Belzebubhoz irányította – szánta atyai barátjának, a mellette mindig bátran hadakozó nemes úrnak.

– Fogadd el, Balázs, megbecsülésem kifejezéseként! – mondta, és megragadta Zoltán deák karját, és odapenderítette az asztalfőhöz, ne mafláskodjon, járuljon már a jó öreg elé. Zavartan mosolygott az, nem szokta még az ünnepi finomkodást, sorsának mindennapi illedelmet kevésbé, nyersséget annál inkább ismerő iskolája nem tanította efféle.

Ha lehetséges, Balázs úr még kényelmetlenebbül érezte magát. Meghatottságát, férfi szemérmességét igyekezett palástolni, ugyanakkor elválaszthatatlan

társa, a büszkeség is kitüremkedett lelkének bércére. Halkan, udvariasan, mégis keményen szólt:

– Megbocsáss, kedves Uramöcsém, hogy míg előljáróban hálálkodom a barátság e megindító gesztusával szembesülve, addig a lelkem mélyéről felkakasodó hullámot gondolattá formálok, és nyelvem által szabadjára eresztem, halljátok hát! E szívből jövő ajándék nem lehet enyém, bármely kedves is nekem a szándék. Nem hiheti senki, hogy jó szón kívül bármit is elfogadok, ha a hazám szolgálatáról van szó!

Ha délben a hökkenés csöndje hullott a vigadozó magyarokra, most a libabőröztető némaság uralkodott el közöttük. Gyanúsán csillogtak a tekintetek, torkukat köszörülték többen. Zoltán a szeme sarkából urára sandított, mitévő legyen a prezentációval. Gyulaffyt azonban még senki sem szorította így sarokba. Hiszen ha oda kellett vágni, sohasem lamentált, az ellenség vérbe részegítésénél nem tévovázott, ha pimasz vagy rest szolgát kellett elküldeni a kurv' anyába, familiáris biztonsággal járt el. Jézus, segíts, most mi tévő legyen?! Virágos mezőre kicsapott paripáknál gyorsabban kergetőztek fejében az eszmék. Majd hirtelen a deákra emelte a tekintetét, mellé sírult, és átkarolta.

– Balázs uram, életre szóló tanítást tettél most nekünk, amit alázatosan megköszönünk! A rákfarkas páncélt és csatolmányát, a díszkort ezennel felajánlom annak a vitéznek, aki következő harcunkban a legtöbb pogányt küldi a pokolra. S hogy hozzád illőn tisztelegjünk előtted világra jövedeled hetvenedik évfordulóján, készséges segítőmhöz, Zoltánhoz fordulok: Köszöntse hősi poétai énekekkel mind közülünk a legkiválóbbat, nemes Taróczi urat!

Az árgyéhusát, ez volt az acél a bordakosárba! Zoltán elkerekedett szemmel – borjú néz ekképpen az új kapura – meredt gazdájára. Erről nem volt szó!, suttogta szinte csak magának. Ám László úr kenetteljesen vigyorgott hirtelen ötletén. A szakramentumát, fohászokodott ismét a deák. Mit tehetett volna? Támadónak hátat adni sose jó, meg aztán végső soron ezért tartják: az eszéért. Az a csúfság nem eshet meg veled, hogy felsüljön! Kövér izzadságcseppek jelentek meg hajtövében. Arcának színe a majdani trikolorot idézte: vörösről fehérre váltott, majd elzöldült. Kapott egy nyúlfutamodásnyi időt, mert az urak egy gyors koccintást még engedélyeztek maguknak, míg meghallgatják a relevanciával ölelkező elokvencia várható remekét.

– No, Zoltán fiam – nézett rá kíváncsian a várúr –, kezdheted!

Halljuk, halljuk!, tapsikoltak a lelkes fehérnépek. A vén Taróczi szemöldöke is feljebb kapaszkodott árkos homlokán.

S felhangzott a műzsák muzsikája!

Magyari átoknak „hála”,
Duzzadt ellened pucája,
Nem találsz jobb rímet rája?
Mondd, hogy kinyílott csipája!

Kupáját üríti vala,
bajuszát töröli vala,
Csobánc várának jó ura
Megelégette ezt vala.

László úr a várkapitány,
Büszkén lépdel herélt lován,
Fut előle tatár, zshivány,
Török meg a díszes díván.

Taróczi úr dülleszd melled,
Ország dolgát elrendezted!
Ellenséged testét, kellett!,
Éles karddal elfelezted.

Nektek köszönjük, hogy élünk.
Árnyékunktól már nem félünk.
Nem keressük, hol a végünk,
Szolgálunk, ha kell, és védünk!

- Ez már beszéd! - dörrent Gyulaffy hangja elsőként. Megérdemled a pohár tejet!

- Most inkább, engedelmével, bort kérnék! - fújtatott megkönnyebbülve az ékes szavú költő.

Bár akadtak oly barbárságra hajlók is az ámélnodók soraiban, kik a másik fülébe súgták: értettél ebből valamit...?, a születésnaposnak tetszett a vers.

Köszönöm, Nemessuri uram, Zoltán öcsém! - ragadta meg megindultan Balázs úr a jobbját. - Leszel Te még csodálat dalnok a hasonszóruék között, s ha betöltötted koromat, lehetsz még - mert az obsit mindig kevés - a házad népének képviselője Budán.

Incselkedett már a végén az öreg, hadviselt ember nem szereti, ha gyengének látják.

- Példaképem Kegyelmed nekem - vallotta meg Nemessuri Zoltán reménybeli dalnok és közös képviselő.

- Példánkat hagyományozd át az utánunk jövőknek! Becsüljék meg ők is magukat!

- Azon leszek, kedves Bátyám! - ölelte meg egymást a két hazafi.

Szengett a muzsika (ti. útközben mégis rátaláltak két cigányra), pörgött a tánc jó magyaroknak vigadalmára. A szomszédos hegyesdi várban csak a fejét csóválta a török: de nagyon múlatják az időt, a Sors a végén még megszánja őket.

Krónika alapján lejegyezte és eltorzította egy másik - közönséges - tintanyaló:
Papp Endre